

Stabil vekst, full sysselsetting og store sosiale reformer

Taler
Nils Hønsvald

Dato
4 februar 1958

Sted
Stortinget

Omstendigheter
Trontaledebatt (2)

- 1 Det er beklagelig at hr. Løvlien ikke liker rundstykker med sukker på. Vi andre setter stor pris på den slags retter.

- I denne første trontaledebatten etter stortingsvalget er det naturlig at jeg, som
- 5 flere andre gruppeformenn, sier noen ord om den politiske situasjon som valget har skapt. Rent ytre sett er det jo ikke skjedd store forandringer. Det er foregått en mindre forskyvning mellom de borgerlige opposisjonspartier, og samlet er de kommet tilbake til Stortinget med ett mandat mer enn forrige periode. Det samme gjelder for Arbeiderpartiet. Det er vesentlig kommunistene som har
  - 10 betalt gildet. Partiets gruppe er redusert fra 3 til 1 mann. Det er vel kanskje ikke riktig å kalle hr. Løvlien for en gruppe, betegnelsen forutsetter vel noe mer enn en enkelt person. Muligens passer det bedre å snakke om den siste mohikaner eller noe i den retning. Men hr. Løvlien får da i likhet med Trotskij i sin tid trøste seg med Ibsens ord om at den mann er sterkest som står alene. Han får
  - 15 iallfall ikke noen problemer med å holde gruppen samlet.

- Derimot er det åpenbart større indre rivninger enn før i den borgerlige leir. Særlig i Høire gjør det seg gjeldende sterkt divergerende oppfatninger om den politikk som bør drives i fremtiden. Jeg tror at det også er uenighet om det
- 20 program som hr. Kjøs la fram for Stortinget i dag. Det er valgresultatet som har utløst disse tidligere latente motsetninger i Høire. Partiet føler seg åpenbart i stor utstrekning som ansvarshavende for hele den borgerlige opposisjon. Det er en mager trøst for Høire at det klarte å erobre to mandater, når Arbeiderpartiet alene fikk flere stemmer enn alle borgerlige partier til sammen og dessuten
  - 25 styrket sitt flertall i Stortinget.

Vi i Arbeiderpartiet ønsker ikke å hovre, men det er klart at vi med interesse følger den livlige diskusjonen etter valget mellom og innenfor de borgerlige partier. Vi kan godt forstå at humøret ikke er på topp. Ved tre stortingsvalg etter
30 krigens har stormløpet mot Arbeiderpartiets flertall bare resultert i at vårt parti har økt sin prosentvise andel av stemmene. I løpet av den nye valgperioden vil arbeiderstyret feire 25-års jubileum. De yngste blant de stemmeberettigede i dag var ikke født da Nygaardsvold dannet sin regjering i 1935. I farten kan jeg ikke huske at noe liknende har forekommet i noe demokratisk land. De fleste -
35 kanskje alle - demokratiske land i Vest-Europa har i dag regjeringer som sitter nokså løst i salen. I Norge kan det ikke bli systemskifte før tidligst i 1961. Jeg ser da bort fra at krig eller andre særlig alvorlige internasjonale komplikasjoner kan skape en annen situasjon.

40 Det er naturlig at opposisjonen leter etter årsakene til Arbeiderpartiets uavbrutte fremgang. Er det opposisjonen som er udyktig? Eller er det Arbeiderpartiet som har særlig begavede folk i Regjeringen? Hr. Røiseland fant forklaringen på det tillitsvotum Arbeiderpartiet fikk, i befolkningens konservative instinkter. Det er jo også en forklaring, men jeg lar den stå der med
45 sitt verd.

Jeg skal ikke forsøke å dele ut attester. Men jeg må få lov til å nevne et moment som etter mitt skjønn har svekket opposisjonspartiene. Det dreier seg om en foreteelse i vårt politiske liv som vi i Arbeiderpartiet ofte før har kritisert
50 opposisjonen for. Vi har hevdet at opposisjonen har vært for ivrig etter å fri til velgernes gunst, for ivrig etter å innta standpunkter som den trodde var særlig populære.

Under valgkampen opplevet vi som så ofte før i den forrige perioden at de
55 borgerlige partier fristet med løfter om skattelettelser. Samtidig lovet de økte bevilgninger til veier, skoler, sykehus og en lang rekke andre formål. Jeg tror Venstre nesten hadde rekorden på dette område. Så vidt jeg husker, inneholdt partiets program forslag om økte bevilgninger til et par dusin formål, men ingen vesentlige forslag om besparelser. Likevel lovet partiet en rekke forskjellige
60 former for skattelettelser. I dag anbefaler Venstres formann at kjeppestene settes på stallen.

De fleste velgere skjønte at her var det noe som ikke stemte. Det er en grov undervurdering av norske velgere å regne med at de ikke forstår at det må være

sammenheng mellom statens utgifter og inntekter. Høire forsøkte i hvert fall å skape balanse i sitt budsjettforslag ved å foreslå låneopptak, unnlatelse av å betale gjeld og salg av statens aksjer for å skaffe penger til dekning av løftene om skattelettelser. Men partiet gikk naturligvis altfor langt, og la fram et forslag som ingen trodde noe på.

Jeg har ingen uovervinnelig trang til å gi opposisjonen råd om hvilken politikk den skal føre. Det må selvsagt bli opposisjonens egen sak. Men av hensyn til den saklige verdi av det politiske ordskifte her i landet ønsker vi i Arbeiderpartiet oppriktig at våre motstandere i den nye stortingsperioden ikke skal jakte så ivrig som før etter popularitet, at de ikke alltid skal være så travelt opptatt med å by over det som Regjeringen foreslår. Vi er alle klar over at det på nær sagt alle områder i vårt land er berettigede krav som det haster med å løse. Men i de fleste tilfelle koster det noe, det må vi ikke skjule. Og ett sted må det være en grense. De som vil overskride den grense Regjeringen foreslår, bør ikke forsøke å lure hverken seg selv eller andre til å tro at det kan gå uten nye offer.

Jakten etter populære standpunkter er for øvrig ikke bare begrenset til rent budsjettmessige spørsmål. Det kan gjelde kommuneinndelingen, det kan gjelde byggerestriksjoner, det kan gjelde lønnskravene fra bestemte samfunnsgrupper og en rekke andre ting. Jeg tror at hvis opposisjonen følger hr. Røislands råd om å sette kjeppestene på staten, vil det være skapt et godt grunnlag for det samarbeid som han mente var nødvendig.

Dagens tekst er trontalen og beretningen om rikets tilstand. Det heter i trontalen bl. a. at det fortsatt er den viktigste innenrikspolitiske oppgaven å opprettholde og trygge arbeidsfred og full sysselsetting.

Det er som kjent allerede skjedd den gledelige ting at partene i tariffoppgjøret er blitt enige om å anbefale et forslag om fellesoppgjør for 230 000 lønnsinntakere. Jeg går ut fra at når arbeidsgiverne har kunnet gå med på forslaget, regner de med at vårt lands konkurranseevne vil bli opprettholdt. Hvis forslaget blir vedtatt, vil det øke mulighetene for fortsatt økonomisk vekst og trygghet. Særlig i den nåværende usikre internasjonale økonomiske situasjon vil omfattende arbeidskamper kunne få skjevsvangre følger. Jeg er sikker på at alle i denne sal - hr. Løvlien muligens unntatt - deler mitt håp om at hele tariffoppgjøret i år kan løses uten arbeidsstans.

105 To store sosiale reformer er knyttet sammen med oppgjøret - gjennomføringen
av 45 timers uke fra 1. mars neste år og den prinsipielle enighet om
pensjonsordning for arbeidstakerne i tillegg til alderstrygden. Det er gjort et
forsøk på å redusere betydningen av den siste sak, men når man ser hvilken
omfattende strid der i Sverige er om pensjonsspørsmålet, tror jeg vi neppe kan
110 vurdere høyt nok den enighet som vi har om det samme spørsmål her i vårt land.
Begge disse reformene vil stå som viktige milepeler i Norges sosialpolitiske
historie. Jeg synes det er grunn til å gratulere begge parter i tariffoppgjøret med
den klokskap og imøtekommenhet som de har lagt for dagen, og som har gjort
det mulig å nå fram til et positivt resultat.

115 Jeg har inntrykk av at hovedorganisasjonenes forslag stort sett har fått en god
mottagelse. Kommunistene liker det naturligvis ikke, og de vil vel gjøre hva de
kan for å få forslaget forkastet. Men det er også andre som har gitt uttrykk for
betenkeligheter. I Aftenposten for i dag uttales det frykt for at overenskomsten
120 vil gi inflasjonen ny næring, og det hevdes at prisen for arbeidsfreden kan bli for
høy. Så vidt jeg forsto, ga hr. Borten også uttrykk for en liknende oppfatning.

Jeg betrakter denne overenskomsten som en stabiliserende faktor av den største
betydning. Bortsett fra det tillegg på 18 øre timen som de lavest lønnede får, skal
125 lønnsatsene prolongeres. Det forutsettes altså ingen vesentlig øking i
pengeinntekten, og det blir ingen ny stimulans til kjøpepresset. Den øking i
levestandarden som lønnstakerne har et rimelig krav på, får de i form av kortere
arbeidstid. Nationen spør om 45-timersuka ikke vil spise opp den påregnelige
øking i produktiviteten. Jeg tror ikke det er noen fare for det. Produktiviteten vil
130 øke i takt med rasjonaliseringen og mekaniseringen, og hvis arbeidstiden blir
fullt utnyttet og begge parter utnytter de muligheter som foreligger, er det ingen
grunn til å tvile på at nedsettelsen av arbeidstiden vil bli vellykket.

Det har i denne forbindelse vært nevnt at overenskomsten representerer et offer
135 fra arbeidsgiverne, et offer som de yter for å få arbeidsfred i tre år. Jeg tror det er
galt å snakke om offer i denne forbindelse. Begge parter har gjort sitt beste for å
presentere en ordning som svarer til samfunnets og hele befolkningens
interesser. Den er uttrykk for en samfunnsmessig innstilling som er all ære verd,
og jeg håper at den vil få alminnelig tilslutning fra begge parter.

140 Trontalens ord om at vi må holde full sysselsetting, har en alvorligere klang i år
enn i tidligere år etter krigen. Vi hører nå daglig om konjunkturomslag og

145 produksjonsinnskrenkninger ute i verden. Stemningen er kanskje mer nervøs
enn nødvendig. Men alle vet at Norge er meget sårbart for internasjonale
konjunktursvingninger. Stagnasjon i den internasjonale handel har allerede ført
til atskillige skipsopplegg. I De Forente Stater er arbeidsløsheten nå større enn
noen gang etter krigen, så vidt jeg vet mellom 3 og 4 millioner. Stålbedriftene
går med bare om lag 60 prosent av kapasiteten. I vårt land er stillingen, inntil
150 videre i hvert fall, betydelig gunstigere. I beretningen om rikets tilstand kan vi
lese at tallet på sysselsatte økte i takt med befolkningsøkningen fra høsten 1956
til høsten 1957, nemlig med 1 prosent. Vi hadde stor produksjonsoppgang for
råjern, stål- og ferrolegeringsindustrien. Samlet lå produksjonen i bergverk og
industri 5 prosent høyere i 1957 enn året før. Verdien av importen steg med 500
155 millioner, og verdien av eksporten med 250 millioner i samme tidsrom. Likevel
er det all grunn til å følge utviklingen med den største årvåkenhet. Og inntil
videre må vi rekne med et betydelig underskudd på vår utenriksøkonomi i 1958.

160 Men det er et moment jeg gjerne vil feste oppmerksomheten ved når man taler
og skriver så meget om konjunkturedgang og økonomisk tilbakeslag. Det er en
tendens i en stor del av pressen til å skrive om konjunktorene som om man
hadde med naturlover å gjøre. Det tales om internasjonale økonomiske
værutsikter, om uværsskyer og klimaforandring, omtrent som om dette var noe
165 uavvendelig som det ikke står i menneskelig makt å forhindre. Etter mitt skjønn
må ikke Vestens land skyve problemene fra seg på den måten. Regjeringene og
nasjonalforsamlingene i Vestens land har det i sin makt å hindre vesentlige
økonomiske tilbakeslag. Men det er et spørsmål om de vil bruke de metoder og
midler som er nødvendige. Hvis de i større eller mindre grad lar tingene drive,
170 slik som i 30-årene, ja, da er det virkelig fare på ferde. Men hvis regjeringene er
villige til å bruke statens myndighet og makt til å kontrollere og lede
samfunnsøkonomien etter en fornuftig plan både nasjonalt og internasjonalt,
da vil menneskene kunne ha herredømme over konjunkturutviklingen.

175 Vi må ikke en gang til oppleve den skam og skjensel for den vestlige sivilisasjon
at vi får en såkalt overproduksjonskrise med millioner av arbeidsløse og en stor
unyttet produksjonskapasitet. Hvis det skulle skje, vil sannsynligvis autoritære
politiske retninger, ikke minst kommunismen, få ny vind i seilene. De
demokratiske land må vise at de ved demokratiske midler kan sikre en stabil
180 økonomisk vekst og full sysselsetting. Det får ikke hjelpe om samfunnets
organer da må gripe sterkere inn i det økonomiske liv enn mange

næringsdrivende og enkelte politiske retninger finner behagelig og ønskelig. Deres kortsiktige og snevre interesser må vike for de høyst alvorlige og tungtveiende almene interesser som her står på spill.

I vårt land er Arbeiderpartiet innstillet på å føre en fast sosialt forsvarlig politikk både innad og utad. Dette kommer også til uttrykk i årets trontale, bl. a. der hvor det tales om - dersom det blir nødvendig - å sette i verk tiltak som kan motvirke stagnasjon i arbeidslivet. Vårt håp er at heller ikke regjeringene i de store land i vest rygger tilbake for å gjøre det som er nødvendig for å skape grunnlag for økt produksjon og full sysselsetting. Dette håper vi også fordi Norge i så høy grad er avhengig av den økonomiske utvikling i den øvrige verden. Stagnasjon og tilbakegang utenfor Norges grenser vil alltid få uheldige virkninger i Norge, selv om vi gjør det som er mulig for å motarbeide krisefenomenene i vårt eget land.

De usikre økonomiske konjunkturerne går som en rød tråd gjennom nasjonalbudsjettet, og selv om Regjeringen sier at den ikke forutsetter noen alminnelig konjunkturedgang, setter forholdet likevel sitt preg på nasjonalbudsjettets prognoser. Det regnes med at skipsfartens bidrag til driftsbalansen vil bli om lag 1100 millioner kroner lavere i 1958 enn i 1957, altså samme beløpet som underskuddet på vare- og tjenestebalansen er beregnet til. Hovedårsaken er en ventet nedgang på 400 millioner i nettofraktinntektene og en øking av utgiftene til skipsimport på 600 millioner.

Når dette ikke behøver å føre til noen radikal endring i importpolitikken, skyldes det at en ikke regner med noen vesentlig nedgang i eksportinntektene på tross av prisfallet og vanskelige markedsforhold, og at valutareservene i perioden 1955-57 økte med 1000 millioner kroner. Det regnes også med låneopptak i utlandet.

Nasjonalbudsjettet legger imidlertid ikke skjul på at himmelen langt fra er skyfri. På side 3, spalte 2 sies det: «Så usikker som den internasjonale konjunktursituasjonen er ved inngangen til 1958, kan de forutsetninger som budsjettet bygger på lett komme til å svikte. Anslagene for vareeksporten og økingen i bruttonasjonalproduktet kan således vise seg å være for optimistiske selv om de synes rimelige ut fra forholdene ved årsskiftet. Dersom de internasjonale konjunkturer skulle utvikle seg ugunstigere enn forutsatt, vil det kunne skape alvorlige økonomiske problemer for Norge. Meget vil imidlertid

avhenge av om det i tilfelle vil lykkes å finne fram til et internasjonalt samarbeid om tiltak for å motvirke konjunkturedgangen. Hvis det ikke lykkes å finne fram til et slikt samarbeid, vil den økonomiske politikk i Norge måtte ta sikte på
225 å opprettholde full sysselsetting ved et vesentlig lavere varebytte med utlandet enn det som ville ha vært rasjonelt under gunstigere forhold. Produksjonen måtte få en mindre hensiktsmessig sammensetning. Skulle det inntreffe vesentlige endringer i de forutsetninger budsjettet bygger på, kan det derfor bli nødvendig å endre den økonomiske politikken.» Dette er meget alvorlige ord.
230 Selv om vi ikke får noen alminnelig internasjonal konjunkturedgang av betydelig omfang og større varighet, for å bruke nasjonalbudsjettets ord, blir det likevel nødvendig å føre en restriktiv økonomisk politikk, med investeringsbegrensning og kredittinnstramning av noenlunde samme karakter som den vi har hatt de siste årene. Det er, så vidt jeg kan skjønne, det gunstigste
235 alternativ.

Lykkes det ikke å få til et internasjonalt samarbeid om tiltak for å motvirke konjunkturedgangen, må vi være forberedt på å endre den økonomiske politikken her i landet. Vi vet i dag lite om mulighetene for et samarbeid som
240 bygger på ekspansjon, utvidelse av samhandelen og full sysselsetting, men det er åpenbart store ting i gjære ute i Europa. Det er tale om et virkelig tidsskifte og en utvikling som enten kan føre til en oppdeling etter nye grenser eller til noe som iallfall likner Europas forente stater.

245 Det som det forhandles om i Paris i disse dager, gjelder intet mindre enn en strukturendring med vidtrekkende konsekvenser og et forsøk på å skape en tredje stormakt ved siden av og på høyde med de to store giganter, USA og Sovjet-Samveldet.

250 Reelt sett er det ikke noe nytt, det som er i ferd med å skje. Det er mer en videreføring av en utvikling som har pågått iallfall siden 1948, da vi fikk OEEC som en organisatorisk del av Marshallplanen, men det er først i det siste at vi har fått problemene helt inn på livet og er blitt klar over virkningene på vårt næringsliv.

255 Forhandlingene om å kombinere fastlandsunionen med et frihandelsområde for alle OEEC-land står, så vidt jeg kan skjønne, i stampe. Motsetningene vil være kjent, og jeg skal ikke komme inn på dem her; men det er klart at Norge har all mulig interesse av at frihandelsområdet blir til virkelighet. Den samme

interessen har de andre nordiske landene. Næringsorganisasjonene i Norden har bedt sine regjeringer samarbeide og gjøre hva de kan for å løse de floker som synes å være oppstått. En slik henstilling er i virkeligheten overflødig. De nordiske regjeringers forhandlere har hele tiden samarbeidet, og under møtene i
265 Paris har også Finnland hatt en observatør. Finnland er ikke med i OEEC, men har en klar interesse av at frihandelsområdet blir realisert. Lykkes ikke det, kommer alle de nordiske land i en meget vanskelig situasjon. En skal kanskje være forsiktig med å bruke sterke ord, men hvis vi får en fastlandsunion under tysk ledelse og en økonomisk samordning etter den plan som alt er vedtatt, uten
270 et frihandelsområde i tilknytning til denne unionen, vil forholdene etter hvert bli katastrofale. Dette er, så vidt jeg kan skjønne, alment erkjent. Frihandelsområdet er derfor en nødvendighet. Det gjelder bare at vilkårene blir slike at vårt næringsliv kan tåle påkjenningen.

275 I denne situasjonen har de nordiske land felles interesser, for så vidt som de alle ønsker å være med i et frihandelsområde. Men jeg ser det slik at de også må samarbeide om løsningen av de problemer som kommer til å melde seg hvis og når tollmurene faller.

280 Det er foreslått et nordisk fellesmarked, som eventuelt skulle tre i kraft i raskere takt enn frihandelsområdet. Det ville gi den nødvendige omstillingen større bredde og styrke våre næringers konkurranseevne før konkurransen med fastlandsunionens stater melder seg med full styrke. Det er delte meninger om denne planen, men det kan neppe være delte meninger om at det er nødvendig
285 med et bedre organisert økonomisk samarbeid mellom de nordiske land. Produksjonssamarbeid melder seg i første rekke, men jeg tror neppe det vil være mulig å komme særlig langt på den veien uten å røre ved tollspørsmålet. Jeg skal ikke innby til noen debatt om nordisk fellesmarked og de spørsmål som har sammenheng med det, men jeg vil gjerne pointere at utvidet økonomisk
290 samarbeid mellom de nordiske land står for meg som en nødvendighet hvis vi skal ha noen sjanse for å hevde oss innenfor frihandelsområdet og overfor fastlandsunionen.

Som en annen stor samarbeidsoppgave nevner jeg den vitenskapelige
295 forskingen. De store land satser enorme beløp på den. Små land må naturligvis bli akterutseilt selv om de strekker seg så langt som skinnfellen rekker. Det er ingen tvil om at det kan spares tid, arbeidskraft og kanskje også penger ved at flere land samordner sin vitenskapelige forskning og samarbeider i felles

300 institutter i den utstrekning det faller naturlig. Forholdene i de nordiske land
ligger godt til rette for et slikt samarbeid.

Det betyr naturligvis ikke at vi i tilfelle kan ta det mer coolly med den nasjonale
forskningen. Tvert imot, den må utvides og effektiviseres. Universitetet i Oslo
305 klager over at dets forskingsutstyr etter hvert blir håpløst foreldet, og sier at
instituttene budsjetter er preget av den rene fattigdom. Jeg vet ikke om denne
karakteristikken er riktig; men jeg vil i den forbindelse peke på at fra 1938 til
1957 er utgiftene til forskning omtrent firedoblet, regnet i fast kroneverdi.
Forskingspersonalet er også firedoblet siden før krigen. I langtidsprogrammet
310 for siste stortingsperiode var det regnet med at personalet skulle gå opp med
omkring 900, men økingen blir 950. Derimot viser byggeprogrammet en viss
svikt. Investeringene i teknisk-naturvitenskapelige forskningssentra har riktig nok
vært noe større enn forutsatt, men utbyggingen av den almenvitenskapelige
forskning og landbruksforskningen ligger etter programmet.

315 Det utbyggingsprogram Regjeringen har skissert i langtidsprogrammet for
kommende stortingsperiode, tar sikte på om mulig å investere til sammen 120
millioner kroner i forskingsbygg. Dette innebærer en vesentlig øking av
byggetempoet i forhold til siste stortingsperiode. Forskingspersonalet skal økes
320 med 25 prosent. Jeg sier ikke at dette er nok. Utviklingen, ikke minst i
kjernefysikken, tilsier at vi satser sterkt på den vitenskapelige forskningen.
Forsømmer vi det, blir vi før eller siden sørgelig akterutseilt på et livsviktig
område.

325 En annen vesentlig forutsetning for at vi kan klare oss under
konjunkturedgang og under skjerpet konkurranse, er utdannelsen i de tekniske
fag, fra høgskoleingeniørene og ned til de tekniske aftenskoler. I beretningen om
rikets tilstand opplyses det at det for tiden er under bygging 17 nye yrkesskoler
for industri og håndverk og at mange skoler er utvidet og modernisert. Det er
330 gledelig. Men vår tekniske høgskoles kapasitet er for liten - det har vært påpekt
av andre talere - og vi mangler såkalte mellomtekniske skoler. Av slike skulle vi
helst ha en i hvert fylke.

Hr. Kjøs hevdet at Regjeringen hadde forsømt skolevesenet, og benyttet
335 anledningen til å reklamere for Høires skoleprogram. Jeg vil nevne at det nye
langtidsprogrammet for skolene forutsetter blant annet at planene om en
utbygging av Norges Tekniske Høgskole blir fulgt, og de tar sikte på å fordoble

340 utdannelseskapasiteten ved denne skolen i løpet av 10 år. Programmet
forutsetter dessuten større utvidelse av det medisinske fakultet,
Handelshøgskolen, Lærerhøgskolen og Landbrukshøgskolen. Mangelen på
tannleger derimot vil først kunne overvinnes når det er reist et nytt
odontologisk institutt i Bergen. Det vil trolig være i gang i 1961.

345 Langtidsprogrammet for 1954-1957 pekte på en rekke reformtiltak som skulle
styrke undervisningen ved våre skoler. De fleste av disse tiltak er helt eller delvis
gjennomført. Personellet innen undervisningen var forutsatt å øke med 3 600
personer i løpet av perioden. Så vidt jeg vet, kommer tallet til å ligge noe høyere.
Derimot er det en tydelig svikt også her i byggeprogrammet. Likevel er det
350 fullført skolebygg på i alt om lag 600 000 kvadratmeter i de siste fire årene.

For kommende stortingsperiode har Regjeringen i det nye langtidsprogrammet
lagt fram retningslinjer som blant annet betinger at landsfolkeskolen skal bli
ytterligere styrket gjennom utvidelse av lesetiden. Så langt det er mulig, skal
355 grunnlaget legges for en 9-årig enhetsskole, som i framtiden blir grunnlaget for
all videre utdanning. Kommunene vil få adgang til å utvide den obligatoriske
skolegang med to år for all ungdom. Yrkesopplæringen vil bli utvidet og
modernisert. Det vil også bli lagt vekt på å skaffe voksne som trenger omskoling,
en tilfredsstillende opplæring. Statens tilskudd til stipendier, studiereiser og
360 lignende, som i dette budsjettåret utgjør ca. 10 millioner, skal ytterligere økes.
Programmet regner med nybygg på i alt 800 000 kvm. universiteter og
høgskoler ikke medregnet. Det vil si at det hvert år skal bygges skoler for 230
millioner kroner mot 190 millioner kroner i 1957. Det vil bli satt i verk særlige
tiltak for å dekke behovet for lærere i folkeskolen og de videregående skoler.

365 Sammenlagt vil investeringene i forskingsinstitutter og undervisningsanstalter i
de kommende fire årene løpe opp i over 1 milliard kroner. Jeg synes ikke
egentlig disse tallene og opplysningene vitner om at vi har forsømt og akter å
forsømme utdannelsessektoren.

370 Spørsmålet om spredning av industrien for å få et bedre økonomisk grunnlag i
jordbruks- og fiskeridistriktene har lenge vært et hovedspørsmål i norsk politikk,
og de fleste talere her i dag har berørt denne saken. Det er ingen prinsipiell
uenighet på dette område. Alle partier går inn for industrireising i de strøk av
375 landet som har for svakt næringsgrunnlag. Men jeg tror det er nødvendig å være
klar over at dette ikke er gjort i en håndvending. Det krever et nokså langsiktig

arbeid. Vi må også være klare over at det neppe lar seg gjøre å bygge fabrikker i alle landets kommuner, iallfall ikke hvis driften skal være lønnsom.

380 Underskuddsbedrifter bedrer ikke næringsgrunnlaget. I det lange løp gjør de bare forholdene verre.

Fra statens side er det etter krigen gjort atskillig for å få til en bedre fordeling av industrien på landsdelene. Alle de nye statsbedriftene er plassert i industrifattige distrikter, og private selskaper som ville gå i gang med noe nytt, er på forskjellig 385 måte påvirket til å starte der hvor det var hensiktsmessig ut fra spredningshensynet. De har endog fått skattemessige og andre økonomiske fordeler hvis de tok slike hensyn. Jeg nevner i den forbindelse Nord-Norge-fondet, som ikke bare gir lån og bidrag til landsdelens egne folk som går i gang 390 med nye tiltak, men som også gir økonomisk stimulans til dem sørfra som flytter til Nord-Norge eller oppretter filialer der.

Områdeplanleggingen har nå foretatt en økonomisk kartlegging av de fleste fylker, og der er mulighetene og forutsetningene for et bedre næringsgrunnlag 395 lagt til rette. Til særlig industrifattige distrikter, nemlig Troms og kystområdet i Trøndelag og Nord-Møre, gis det årlige ekstrabevilgninger på statsbudsjettet. Det er også skaffet betydelige midler som fortrinnsvis går til industrifattige strøk av landet. - Jeg nevner også at Industridepartementet gjennom løyveordningen faktisk gir prioritet til oppføring av fabrikk- og verkstedbygg på de samme 400 stedene.

Det har ikke vært enighet om alt dette. Noen er imot at staten skal ta seg av industrireising, selv i de tilfelle hvor det private initiativ ikke strekker til. Andre synes det er uriktig at Nord-Norge skal få skattemessige fordeler som ikke alle 405 får, og de må derfor forutsettes å være imot hensikten med disse fordelene. Og endelig er det mange som mener at departementet skal avskaffe byggereguleringen og dermed gjøre det umulig å bruke det virkemidlet for å påvirke plasseringen av nye bedrifter. Jeg nevner dette for å vise at selv om alle synes å være enige i at industrien bør spres over hele landet, så er langt fra alle 410 villige til å bruke de midler som må til for å oppnå det.

Regjeringens arbeid på dette område er all ære verd, men jeg tror det er nødvendig å være oppmerksom på at de såkalte «dirigeringsmulighetene» er begrenset. Staten kan selv bestemme hvor den vil plassere sine bedrifter, men det 415 private næringsliv må vurdere hvor det kan drive fordelaktigst. Det må ikke

komme derhen at myndighetene gjennom løyveordningen hindrer en nødvendig utvidelse av eldre bedrifter eller reising av nye bedrifter i tradisjonelle industristrøk. Jeg fester oppmerksomheten på at tallet på industriarbeidere i
420 Oslo har gått ned de siste årene, og at det har stagnert i flere av de andre østlandsfylkene. Det behøver naturligvis ikke å ha sammenheng med departementale restriksjoner, men så vidt jeg vet, får bortimot halvparten av dem som søker byggetillatelse for industribygg, avslag, og denne halvparten hører neppe hjemme i industrifattige strøk.

425 Det er sikkert nødvendig med investeringsbegrensning, og jeg tviler ikke på at departementet vurderer hvert enkelt tilfelle meget nøye, men jeg synes likevel det er betenkelig hvis industrien på Østlandet skulle stagnere. Da vil statens beste melkekjør ha nådd sin toppytelse, og det blir ikke uten konsekvenser for
430 hele landets økonomi.

Jeg forstår godt at det gjør seg en viss utålmodighet gjeldende der hvor det er behov og forutsetning for industrireising; men det er urimelig å legge skylden på staten. Det må også et lokalt initiativ til, både privat og kommunalt.

435 Industrireising består ikke bare i å sitte og administrere statsbevilgninger. Uten energiske og foretaksomme folk på stedet blir det ingen industri, selv om kommunikasjons- og kraftspørsmålet er ordnet. Selv her på Østlandet har vi bygder med jernbane, gode veier, havn og godt med elektrisk kraft, som praktisk talt ikke har industri.

440 I et rundskriv som «Bygg ditt land» har sendt ut, heter det at 80 herreder i landet har ledige fabrikkbygninger, og ikke mindre enn 150 herreder har ledige industritomter til salg eller til leie på gunstige vilkår. På den annen side er det i Møre reist en stor og livskraftig møbelindustri, uten andre naturlige
445 forutsetninger enn driftige og foretaksomme møringer. Selv med lang og kostbar transport av varene er de i stand til å konkurrere med industrien på salgsstedet. I Rogaland har det også i de siste årene vokst opp industristeder av anselige dimensjoner. - Staten skal gjøre hva den kan for å legge forholdene for industrireising til rette, og det har staten gjort ved de tiltak jeg har pekt på; men
450 det lokale og private initiativ er utslagsgivende for den art næringsliv det her er tale om. Flere av talerne har vært inne på subsidiepolitikken. Det er en sak som blir behandlet i forbindelse med statsbudsjettet, og Regjeringen har ennå ikke sagt fra offentlig om hvilke planer den har. Det blir derfor rikelig anledning til å komme tilbake til saken om ikke så lenge.

Men så vidt jeg forstod talerne, sluttet de seg til den oppfatningen som har kommet til orde i enkelte aviser, at subsidieøkningen i fjor var valgtaktikk eller valgflask. Hvis det var så at det dreiet seg om valgsubsidier, at hele hensikten med subsidieøkningen var å skaffe Regjeringen popularitet og bedre valgutsiktene for Arbeiderpartiet, da hadde opposisjonspartiene det i sin makt å eliminere virkningene og få sin andel av populariteten ved å stemme for subsidieøkningen. Opposisjonen gjorde ikke det, og da det vel må være rimelig å anta at opposisjonen var minst like opptatt av valgtaktiske hensyn som Arbeiderpartiet, var vel årsaken den at opposisjonen ikke betraktet subsidieøkningen som noen god sak som kunne bedre valgsjansene. Hensikten med subsidieøkningen var å hindre indeksregulering i fjor og uro på arbeidsplassene. Jeg tror det var vel anvendte penger.

Hr. Løvlien var misfornøyd med at debatten hadde vært så rolig, og det kan vel være så. Jeg synes også at det har vært en meget fredelig debatt. Den eneste skurring jeg har kunne merke, var hr. Kjøs' innledende bemerkninger om statsministerens embetsverk av politiske statssekretærer, hvor partiets makt over samfunnet er konsentrert, om maktfullkommenhet og om sammenblanding av parti og stat. Jeg går ut fra at det ikke går an å polemisere mot slikt. Hvis hr. Kjøs mente sine bemerkninger alvorlig, og det gjorde han vel, da har han en oppfatning av forholdet som er helt fremmed for Arbeiderpartiet og Regjeringen.

Kilde
Stortingstidende 1958, s. 141-147.

URI
<https://www.virksommeord.no/tale/stabil-vekst-full-sysselsetting-og-store-sosiale-reformer>